

מצפון מתחת לרדאר

הילו גלזר

צילום: תומר אפלבאום

מההודעה הראשונה לתקשורת שהוציאה תאיר קמינר בת ה-19, שהפכה מהר מאוד לפרונטורית החדשה של תנועת הסרבנות, נשמטו כמה פרטים חשובים: מגוריה בתל אביב, ליד מודיה בתיכון עירוני א' (שהאקלים החינוכי בו מזוהה במובהק עם השמאל) ובעיקר היותה נצר למי שפחה בעלת מורשת סרבנית ענפה: סבתה, דפנה קמינר, היא ממייסדות "נשים בשחור"; דודה, נועם קמינר המנוח, שירת בעבר בסיירת גולני וישב בכ" לא פעמיים על סירובו לשרת במלחמת לבנון כחייל מילואים; ובנו, מתן קמינר, בן דודה של תאיר, הלך בעקבותיו, כשלפני יותר מעשור נכלא לתקופה ממושכת כחלק מקבוצה של חמישה סרבני מצפון. תחת זאת, בהצהרה ששיחררה קמינר הובלטו השתייכותה לתנועת הצופים והפעילות ההתנדבותית בשדרות כחלק מגרעין שנת שירות. הסלקציה הזאת

הרבה תהפוכות עברו על ישראל מאז ספטמבר 1983, אז הגיעו כ-15 אלף בני אדם למופע רוק באכזיב שבו הופיעו אמנים מלב לבו של המיינסטרים למען תנועת הסרבנים "יש גבול". ב-2016 גם במעמקי השמאל קשה למצוא סרבנות מצפון פומבית. בשבוע שבו נשפטה סרבנית הגיוס תאיר קמינר ל-25 ימים נוספים בכלא זה זמן טוב לשאול: האם צומחים פחות סרבנים בשמאל, או שהצבא למד להשתיק אותם?

הפגנת תמיכה בסרבנית הגיוס תאיר קמינר בבקו"ם ב-26 בינואר. נצר לשושלת של "שלושה דורות של סרבנות"

דויד ברוזה ולהקת בנזין. מפגן הכוח הזה לא צמח בחלל ריק. באותם ימים התפרסמו מדי יום בעיתונים שמור תיהם של חיילי מילואים שסירבו לשרת בלבנון, הצהירו על כך בגלוי והיו מוכנים לשלם על כך מחיר. הבכיר שבהם היה אל"מ אלי גבע, מפקד חטיבה בחיל השריון, שהודיע כי הוא איננו מוכן להוביל את חייליו בפריצה לתוך ביירות מחשש לפגיעה נרחבת באוכלוסייה או רחית ומוות מיותר של חיילים, ובשל כך פרש מתפקידו. בסוף המלחמה התייצב מספר סרבני המצפון על כ-3,000 וכ-150 מתוכם נשפטו ונכלאו. פרופ' ישעיהו ליבוביץ אמר אז כי "הסרבנים הם גיבורי ישראל" והוסיף כי "מה שיכול להציל את מדינת ישראל, זה החלטת סירוב קולקטיבית של אותם אנשים שאינם מוכנים לשרת בשטחים ובלבנון".

באינתיפאדה הראשונה יזמה יש גבול עצומת סרבנות נוספת, שעליה חתמו כ-2,500 קצינים וחיילים. האינתיפאדה הביאה את ממשלת רבין ותקוות אוס' לו, שבימיו דוממה תנועת הסרבנות את פעילותה. גילויים נקודתיים של סרבנות היו בעיקר בימין. הגל המשמעותי הבא הגיע בימי האינתיפאדה השנייה ומ' בצע חומת מגן, עם שתי פעימות של מכתבי שמיני סטים בשנים 2001 ו-2002 (שעליהם חתמו כ-350 בני נוער בסך הכל) ו"מכתב הלוחמים 2002", שעליו חתמו כאלף חיילי מילואים ושימש בסיס להקמת תנועת "אומץ לסרב". גם 2003 היתה שנה "פורייה" לתנועת הסרבנות, עם פרסומם של "מכתב הטייסים" ו"מכתב לוחמי סיירת מטכ"ל", שבהם הצהירו החור תמים כי לא ייתנו יד לפעולות המובילות לדיכוי הפ' לסרבנים בשטחים ושליילת זכויות האדם שלהם.

באותה שנה נפתח משפטם המאורח של חמשת סר' בני המצפון שמרי צמרת, נעם בהט, חגי מטר אדם מאור ומתן קמינר שבסופו נגזרה עליהם שנת מאסר אחת (שהתווספה לשנה ומעלה של מחבוש). גור הדין הח' ריג נועה, לדברי השופטים, "להרתיע את הציבור שס' רבני המצפון מבקשים לגרור בעקבותיהם". פעילים בתנועת הסרבנות העריכו אז כי גם אם המחיר הכבד של שנת מאסר יכלום את הסרבנות האידאולוגית הג' לזיה, הרי שהוא יביא דווקא להתעצמותה של הסרבנות האפורת. הכוונה לאלו שמשגיגים פטור בדרכים שאינן מעוגנות בהכרח בהשקפת עולם סדורה: קב"ן, נישואים, פטור מטעמי הכרה דתית, מצוקה כלכלית ועוד.

ייתכן מאוד שהנבואה התגשמה. בשנים הבאות חלה ירידה תלולה במספר הסרבנים הכלואים, ור' בים מסרבני המצפון נקטו דרכים עוקפות להשתח' רר מצה"ל. מגמה זו קיבלה ביטוי מוחשי ב"מכתב הסרבנים" 2014 שבו הכריזו כ-50 בני נוער על כוונתם שלא להתגייס מטעמי מצפון, אך בה בעת הצהירו רבים מהם בגלוי כי ייפנו להשגת פטור דרך ועדה רפואית או על רקע נפשי. אחדים דבקו בטיקט המ' צפוני-פומבי ונשפטו לתקופות כליאה שונות, בהם יחיאל נחמני, דתי שהתגורר בבית אל. טפטופים נור' ספים של סרבנות אידאולוגית משמאל הגיעו בש' נים האחרונות מכיוונם של נתן בלנק מחיפה, נגן הווילדה הדרוזי עומאר סעד מכפר מע'אר וירון קפ' לן מלוד, שבאפריל האחרון הודיע כי הוא איננו מור' כן לשרת מטעמי מצפון לאחר שכבר התגייס לשירות קרבי בנח"ל והשלים שנתיים במדים.

לדברי נועה לוי, פעילה מרכזית בתנועת הסירוב שליוותה את מכתב הסרבנים האחרון, "תנועת הסירוב לא קטנה, היא השתנתה. המכתב של 2014 אורגן והובל על ידי בני נוער מבתי ים, חדרה, ראש העין. אם בעבר הגרעין היה בערים הגדולות, אז בגלים האחרונים אני חנו רואים יותר ייצוג לפרופריה". גם חגי מטר, שרי' כו את מכתב השמיניסטים ב-2001, סבור ש"אנחנו נמצאים בתקופה שבה הפרופיל של הסרבנים מאוד

סרבנות הגיוס תאיר קמינר בבקו"ם. "המעשה שלה אומץ ומבודד יותר", אומר בן הדוד מתן קמינר צילום: תומר אפלבוים

תאיר קמינר: "הצליחו לשכנע אותנו שאין קשר בין הגיוס לבין העמדות שלי. חינוכו אותנו שאין ברירה, שחייבים להתגייס, שזה לא קשור למה שאני חושב. וזאת הרי בדיחה, במציאות שלנו צבא זה הדבר הכי פוליטי שיש. הסירוב הוא מבחינתי פלטפורמה לשיחות עם אנשים והזדמנות לגרום להם לפקפק"

לזכותם של קמינר והאנשים שמלווים את הקמ' פיין שלה ייאמר שבדיאלוג התקשורתי הישיר עמה לא היה כל ניסיון להסתיר את סביבתה הטבעית. הפ' גישה הראשונה איתה התקיימה בדירה במרכז תל אביב שבה היא מתגוררת עם הוריה ואחותה, שאת הדרך אליה מסמן קולאז' כרוזת נגד הכיבוש המש' חית וסטיקרים של שלום עכשיו, יוזמת ז'נבה, שוב' רים שתיקה ועוד. למחרת פירסמו כמה מבוגרי תיכון עירוני א' מכתב תמיכה בקמינר ובהפגנה שנערכה לכבודה בלשכת הגיוס היא הוצגה כנצר לשושלת של "שלושה דורות של סרבנות". כ-50 איש הגיעו להפ' גנה הזאת, רבים מהם מנופפים בדגלים אדומים וכ' עלונים של הביטאון הקומוניסטי "זו הדרך", והבליטו רפרטואר שירים מגוון למדי ("תאיר היא אמיצה לא' ללה — צאו מעזה ורמאללה" וגם "לא פקידה ולא טנ' קיסטית — סרבנית ופמיניסטית").

מבעד לקריאות פנה אלי מכר ותיק, פעיל מוכר בשמאל הרדיקלי, שסיפר שמעשי סירוב פומביים מעין אלו הולכים ונעשים נדירים. אולי בשל כך, וגור' כח ההזדמנות החד'פעמית להעלות לסדר היום הצי' בורי את סוגיית סרבנות המצפון, נחתמה ההפגנה בנאום של המודח הטרי מבית "האח הגדול", סלים מרעי. "אולי זה קצת פופוליסטי אבל לא נורא", הק' דימה מנחת ההפגנה נועה לוי חצי'התנצלות לפני שהציגה את פליט הריאליטי. כעבור כמה דקות הת' ברר שאי'הנחות הרגעית הזאת היתה משתלמת. "צפו: סלים מרעי תומך בסרבנית גיוס" היתה כות' רת הידיעה שפורסמה באתר של "פנאי פלוס".

השנים הטובות

אי שם ב-1983, ימי מלחמת לבנון הראשונה, תגר' עת הסרבנות לא היתה צריכה לקושי ידיעת רכילות בשבועון בידור כדי להתקיים בשיח. בספטמבר אותה שנה הגיעו כ-15 אלף בני אדם למופע רוק באכזיב שה' כנסותיו נותבו לתנועת יש גבול, שהוקמה כדי לתת רוח גבית לסרבנים. יהונתן גפן הנחה את העצרת, והאמנים המופיעים הגיעו מלב לבו של המיינסטרים: שלום חנוך,

איננה מקרית ותכליתה ברורה: ליצור את הרושם שסירוב מצפוני משמאל יכול לצמוח בכל מקום, גם כשהוא איננו נטוע בהקשרים סביבתיים ומשפחתיים כה ספציפיים. קמינר לא מתכחשת לאסטרטגיה הזאת. "יש שיח מאוד ברור בישראל של 'למי מותר לדבר' ומעבר לזה שאני מתחילה מראש מעמדה של נחי' תות כי לא עשיתי צבא, כששמים אותי בטייטל של תל אביב ועירוני א', זה ישר מכניס אותי למשבצת של 'עוד שמאלנית'", הסבירה בפתח הפגישה שהת' קיימה עמה יומיים לפני שהתייצבה בלשכת הגיוס ונכלאה ל-20 ימים, "ומעבר לזה שאני לא רוצה להיתפס ככה, אני חושבת שהמעשה שלי לא אמור לדבר רק לאנשים מהמשבצת הזאת. לא צריך להיות מצביע חד"ש או שמאל 'קיצוני' כדי לסרב. כל מי שק' צת יתעניין ויקרא על מה שקורה בשטחים יגלה דב' רים שלא ייאמנו, שאם הוא היה יודע אותם אולי הוא היה בוחר לעשות את הצעד הזה".

בינתיים הצעד של קמינר הוא בכל זאת יוצא דופן, עד כדי כך שאפילו חבר הכנסת איימן עודה, ראש הר' שימה הערבית המשותפת, הטריח את עצמו לביתה כדי לתת לה את ברכת הדרך (וכעבור שבועיים גם ביקר אצל קמינר בכלא ארבע). את ביקורו בבית משפחת קמינר נימק בכך ש"א אפשר להזיז שום דבר רציני בלי שותפות של יהודים וערבים ולכן כשאני רואה מישהי כמו תאיר שעושה צעד אמיץ כזה, ומשלמת מחיר אישי וחברתי גבוה כל כך, אני חושב שצריך לחבק אותה". כשהביקור התארך שאלתי את עודה אם זה לא נראה לו מוזר שראש הרשימה השלישית בגדולה בכנסת מק' דיש תשומת לב רבה כל כך למקרה בודד של סרבנות. "מי שפוסח על היחיד ולא מכבד את הפרט, יפספס גם את הקולקטיב ולא יכבד את הכלל", השיב, "בטח כש' מדובר בסיפור כל כך חשוב ומרגש". אלא שלצד ההת' רגשות האותנטיות, עודה הוא גם ידיד ותיק של המשפחה. "אני מכיר לפחות חמישה מהקמינרים", סי' פה, ומכאן המשיך המפגש לחליפת יזכרונות וקוריוזים מן הימים המשותפים עם סבא ראובן במזכירות חד"ש.

ברביבאי. "צריך לבחון את הדברים ברמה המערכתית" צילום: כפיר סיון

אלגזי. "הסירוב המצפוני הוא אופציה שפתוחה בפני מעטים" צילום: תומר אפלכאום

התנגדות אפורה מה קרה לסרבנות

מתגונן. גם תאיר, למרות הרקע המשפחתי המובהק שלה, היא אשה ראשונה שנכנסת לכלא זה זמן רב. ואמנם, שבוע שנים חלפו מאז שסחר ורדי, סרבנית פוליטית "קלאסית", נכנסה לכלא בשל התנגדותה לקחת חלק במפעלות הכיבוש. זו אחת הסיבות לכך שתי שומות לב רבה כל כך מושקעת בקמפיין של קמינה, שמלווה על ידי יועצת התקשורת והפעילה הפמיניסטית חנה בית הלחמי. סיבה נוספת היא שתאריך הגיוס/סירוב של קמינה נפל בסמוך להקמה של "מסרבות", רשת המאגדת את כל הארגונים התומכים בסירוב: יש גבול, ועד היוזמה הדרווי, פורום אורפור, 40 אמהות ופעילים שונים שאינם משתייכים בהכרח לארגון פרמלי. הרשת החלה לפעול לפני כמה שבועות, והסייבוב של קמינה נהפך כאמור למעין קמפיין השקפה שלה. האנשים שמאחורי "מסרבות" לוקחים בחשבון שההבלטה של קמינה, סרבנית בעלת פרופיל אישי ויחודי למדי, עלולה לחמש חוגים מסוימים בבואם לטעון שהסרבנות היא תופעה שולית ובעתידית שיהיה לה צמצום רק בערוגות שבין קינג ג'ורג' לאלרוור רוב. "החשש הזה קיים", אומרת סחר ורדי, שהיא דווקא ירושלמית, "אבל מבחינת השיח הציבורי תמיד נישאר צפונבונים אליטיסטים והנה ההוכחה לכך – תאיר קמינה. המציאות בפועל שונה לגמרי, ודוגמאות כמו של אוריאל פרה ממחישות את זה".

ואמנם, פרה, בן למשפחה חרדית מכאר שבע, חר כש כיפה שחורה, שעלה לישראל בגיל שש מארגנטינה, הוא אכן תמונת ראי לקמינה, לפחות ברמת הארכיטיפ. במישור הרעיוני הם דווקא רואים עין בעין משום שגם פרה, שריצה עשר תקופות מאסר (177 יום במצטבר) עד שקיבל פטור בדצמבר 2014, סירב לשרת "כדי לא לתרום לכיבוש". הרקע הבלתי-שגרתי שממנו הגיע פרה גרר תשומת לב תקשורתית רבה, אך זו גוועה לאחר זמן קצר. לדברי לוי, "רצינו להשיקע בסיפור שלנו, לעשות מזה יותר רעש, אבל אחרי כמה כתבות אמה שלו ניגשה אלי, ביקשה בנימוס שני פסיק וסיפרה לי מה היא עוברת כשהיא הולכת ברחוב, על הקלילות שהיא סופגת בדרך לבית כנסת. לתאיר זה כנראה לא יקרה. היא יכולה לשים את הפיצוץ בחזית שלה ולשרוה. התכרה בצופים אולי לא יאהבו את זה, אבל אף אחד לא יירק עליה. הפריביליגיה קיימת. השאלה היא מה אתה בוחר לעשות איתה". גם פרופ' גדי אלגזי מאוניברסיטת תל אביב, שב-1979 היה מיוזמי קבוצת התיכונים (קבוצת ה-27), שהכריזו על סירובם לשרת בשטחים, וגידו בשל כך לסדרה של מאסרים, סבור כי "זו טעות להתבונן אך ורק בסרבנים האידיאולוגיים והעקרוניים שמוכנים לשלם את המחיר. הסירוב המצפוני הוא אופציה שפתוחה בפני מעטים שמוקפים בסביבה חזקה ותומכת, אבל צריך לקחת בחשבון את מגוון הביטויים של סרבנות אפורה: הימנעות, עריקה, הודת פרופיל ועוד. כשמכניסים אותם לתמונה, רואים שהמחלה של החברה הישראלית אומנם לא בהכרח מייצרת תגובת נגד של מחאה פומבית או סמלים חדשים, אבל היא כן מתבטאת באינספור צורות של ייאוש, חריקה, פרישה והתכנסות".

החיבור בין פטור מקב"ן או עריקות ממניעים כלכליים לסירוב פוליטי עשוי להישמע רופף. "אני לא טוען שהחיבור הזה מתקיים ברמת הפרט. הכוונה היא שהחברה הישראלית מצויה במשבר שיש לו שלל צורות תגובה שאינן מתארגנות בהכרח לכדי ביטוי פוליטי. ועדיין, כשרוצים להבין מה קורה כאן, צריך לקחת אותן בחשבון. חברה שמפריטה את עצמה לדעת ובה בעת דורשת מאנשים להרוג ולהיהרג בשבילה נמצאת בסתירה פנימית עמוקה מאוד".

הסרבנים השקופים

בהיעדר נתונים פורמליים לגבי היקף "הסרבנות האפורה" – צה"ל מסרב למסור פילוח כוח – זהו מושג ערטילאי למדי. עם זאת, בתוך תנועת הסרבנות מתנהל דיון ער בשאלה כמה תשומת לב לייחס לתופעה. לדברי לוי, "מדובר בוויכוח בין שתי גישות: זו שקוראת להפוך את הסירוב לאקט פומבי ומחאתי, לעומת הגישה שקוראת להשקיע בסרבנות האפורה. כלומר לעזור למשתמשים, לסרבנים הכלכליים, לאלו שהולכים לקב"ן וכו', לשאוף שכמה שפחות אנשים יתגייסו לצבא ועל ידי כך להפחית את מיונני המיליטריזציה בחברה".

"במכתב הסרבנים האחרון שלייויתי ראיתי את ההתלבטות בין שתי הגישות האלה", ממשיכה לוי. "היו לא מעט בני נוער שלא הרגישו בנוח עם הרעיון של לקחת קרדיט, לשים את עצמם כגיבורים. זה נראה להם מרטירי מדי, או כשכפול דינמיקה של כוח שאופיינית לצבא. התוצאה היא שרבים מהם אומרים: אני לא רוצה ללכת פומבי. אני אדבר עם חברים, אשכנע מתלכטים, אשתתף במעגלי מתנדבים".

מטר מוסיף כי "בקרב הסרבנים יש לגיטימציה הולכת וגוברת למסלול שאינו כולל כלא. בעוד שפי עם זה היה המחיר שמוכרחים לשלם, היום יש תפיסה רחבה ומכילה יותר, שפחות נצמדת לנראטיב של הגבורה ואפילו קצת מסתייגת ממנו".

נראה שגם לצה"ל יש עניין בכך שהסרבנות האידיאולוגית העזה תדהה ותפוצל לכדי סרבנות ב-50 גוונים של אפור. לדברי ישי מנוחין, מנכ"ל הוועד הציבורי נגד עינויים ופעיל מרכזי ביש גבול, "הצבא למד להתמודד עם גילויים של סרבנות ומוצא דרכים

לשחרר בשקט את מי שאינם מוכנים לקחת חלק. בצוק איתן, למשל, ליוויתי שישה מילואימניקים כאלה. אחד מהם קיבל שבועיים מאסר גדודי במחנה והשאר שוחררו. כלומר אפילו בעיצומה של פעילות מבצעית לא ננקטה נגדם שום סנקציה. זה נכון גם ביחס למלש"בים (מיועדים לשירות הביטחון, ה"ג) שהכוונה המקורית שלהם היא לסרב מטעמי מצפון. הצבא פשוט דוחף אותם לקב"ן. מכניסים אותם לכלא פעם אחת, פעם שנייה, וגורמים להם להבין שעדיף להם לצאת על נפ"ש. מעטים מתמידים בסירוב המצפוני".

אלוף (מיל') אורנה ברכיבאי, ראש אגף כוח האדם עד פרישתה לפני כשנה וחצי, שהיתה בעבר מפקדת לשכת גיוס באר שבע, מבחירה כי "אין כל הנחיה שקוראת לנתב את סרבן המצפון לאזורים יותר ידידותיים למשתמש או להזיז אותו הצדה כדי לסמן אותו בעילת סירוב אחרת. עם זאת, צריך להסתכל על הדברים ברמה המערכתית. למשל, על כך ש-42% מהנשים בשנתון אינן מתגייסות, רובן ממניעים דתיים. זה נתון לא סביר, משום שלא יעלה על הדעת שכמעט מחצית מהנערות בארץ הן דתיות, בוודאי אם לוקחים בחשבון שיש גידול מתמיד בשיעור הנערות הדתיות שדווקא בוחרות להתגייס".

אל"מ (מיל') פרופ' חיים קנובלר מהמרכז האקדמי פרס, לשעבר ראש מחלקת בריאות הנפש בצה"ל, סבור שגם בהיעדר יד מכוננת, לעתים מיטשטשים הגבולות בין סוגים שונים של סרבניות. לדבריו, "יש מקרים שבהם חיילים מנסים לכסות על המצוקה הנפשית שלהם על ידי שימוש ברטוריקה של סרבנות מצפון. להצהיר שהבעיה שלי איננה נפשית אלא אידיאולוגית זה נוח יותר גם כלפי חוץ וגם ברמה הפנימית, שהרי ידוע כי התנאי הבסיסי לטיפול נפשי מוצלח הוא קודם כל להודות בכך שיש בעיה. אני שים שמצהירים על התנגדות מצפונת לא יגיעו לקב"ן, אלא אם הם הופנו אליו על ידי גורם חיצוני, ואז מגלים לעתים שהסירוב נובע מקשיי הסתגלות לשירות, קושי להיפרד מהסביבה המשפחתית וכיו"ב". ביטויים נוספים לויקה בין סוגי הסרבניות מסתנים לעתים לוועדות המצפון שבסמכותן לתת פטור מטעמי פציפזם ומורכבות מנציגי צה"ל ונציגי אורח אקדמי אחד בעל רקע בפילוסופיה. לדברי פרופ' אבי שגיא מהמחלקה לפילוסופיה והתוכנית ללימודי פרשנות ותרבות בבראילן ועמית מחקר בכיר במכון הרטמן, ממנסחי מסמך "רוח צה"ל" המכנה שנים רבות בוועדות הפטור מטעמי מצפון, "לעתים אלו שמבקשים להופיע בפני הוועדה מנימוקים מצפוניים מקבלים לבסוף פטור מטעמים אחרים. לא בכדי יושב בוועדה גם פסיכולוג, נציג של צה"ל מתחום בריאות

דוד זונשיין: "מי שאומר היום באופן חד-משמעי 'אני לא אשרת בשטחים', זה בדרך כלל נגמר אצלו בלא כלום. בשביל להיכנס לכלא על התבטאות כזו אתה צריך ממש להתאמץ. מצד אחד זה משחרר לחץ מהרבה אנשים ומונע עימותים מיותרים עם המערכת, ומצד שני זה די משתיק את אקט הסירוב ודוחק אותו מהשיח הציבורי"

התנגדות אפורה מה קרה לסרבנות

הנפש, והוא עשוי לקבוע שהאדם שלפנינו אמנם מש-
תמש ברטוריקה של סרבן מצפון, אבל הוא לא היה
אמור להגיע הנה. דווקא מתוך מטרה להגן בעומק וכ-
רצינות על סרבני המצפון, לא כל מי שסוכל מקשיי
התאקלמות ראוי שיקבל פטור כזה. סרבן המצפון
חשוב לחברה וראוי לשמור על ייחודו וכבודו.

המילים הנכונות

במהלך מבצע צוק איתן דיווחה גילי כהן ב"הארץ"
כי לפחות ארבעה אנשי מילואים סירבו להתייצב לש-
רות מסיבות אידיאולוגיות ובשל כך נשלחו למאסר בכ-
לא צבאי. אחד מהם היה גלעד הלפרן, שסירב להתייצב
ללחימה ובשל כך נידון ל-21 ימים בכלא. "הייתי חייב
לעשות מעשה קיצוני, רציתי לשלם מחיר כלשהו, וזה
המעט שרציתי לעשות מתוך סולידריות – ולא רק עם
עוזרים מסכנים שאיבדו את משפחותיהם, אלא גם עם
64 הורים שקברו את בניהם", הסביר הלפרן. עם זאת,
פעילים בתנועות המלוות סרבני מצפון העריכו אז כי
מספר "הסרבנים האפורים" גבוה בהרבה. בהם היה גם
פ', שזומן לשירות מילואים באזור הדרום ונקט אסטר-
טגיה מעורפלת יותר כשנימק את סירובו. "הבנתי שלה-
תחיל לדבר על אידיאולוגיה ותפיסות עולם בתקופה
הזאת, בגל השנאה ששוטף את המדינה, זה לא כל כך
מתאים. לבסוף, בכל מיני תירוצים ביורוקרטיים קיב-
לתי 'על תנאי', סיפה השוני בין המקרים של הלפרן
ופ' מעלה את הסכרה שלפיה גם בהיעדר הוראה מפור-
רשת, נראה שהצבא מעדיף לעתים "להכיל" את הסי-
רוב, בהנחה שמדובר בסירוב נקודתי שאינו רועש, ובלבד
שהמעשה לא יצבור מומנטום תקשורתי או יאיים לעו-
רר סביבו תנועה בעלת נפח.

בלי להיכנס לסטטיסטיקה. לצבא יש אינטרס מובהק
להשתיק את הסרבנות הפוליטית, להצניע את הסיקור
התקשורתי שלה וליצור את הרושם שהיא בירידה. הכל
בשירות הקרב על התודעה.

נראה שגם כאן מצוי צה"ל בעיצומו של תהליך למי-
דה וכיצוע התאמות. במקרה של נ', שביקשה להתייצב
בפני ועדת מצפון לפני שנים אחדות, הצבא הפגין דווקא
קשיחות מסוימת. למעשה, נ' נדחתה בפעם הראשונה
וקיבלה פטור מטעמי מצפון רק אחרי שעירערה והוד
מנה פעם נוספת לשטוח את טיעוניה בפני הוועדה. לד-
בריה, "אתה צריך ליצור רושם של פציפיסט אנאלי
ולא פציפיסט אידיאולוגי. באופן שאני רואה את זה,
אי אפשר להפריד בין התפיסה המצפונית שלי לעמ-
דות הפוליטיות שלי, אבל לוועדה היה מאוד חשוב לע-
שות את ההבחנה הזאת. אם תראה איושה ביטוי של
סירוב אזרחי, כלומר סירוב שיש בו סממן של קריאה
פומבית, יומרה לשנות את פני החברה או תרמוז שאין
לך בעיה להיכנס לכלא על מזבח האמונות שלך – זו
בעיה מבחינתם. גם אם לא השתמשת בהכרח במילה
'כיבוש', אלא רק אמרת שהחברה כאן היא שוביניס-
טית, אלימה וכו', לא תקבל את הפטור. זו היתה הט-
עות שלי בפעם הראשונה. באתי בסטייט אף מיינד של
לשנות את העולם. בפעם השנייה, כשהנציג האזרחי
שאל אותי אם אני רוצה לקרוא קריאה חברתית או
שמדובר בעניין אישי, השבתי שמדובר בעניין אישי.
גם שפת הגוף שלי הותאמה והיתה יותר מסוגרת ופ-
חות לוחמנית, ואכן קיבלתי את הפטור".

בהתייצבותה השנייה היה פרופ' אבי שגיא הנציג
האזרחי בוועדת הפטור של נ'. שגיא נחשב לסמן לי-
ברלי ברשימת הנציגים האזרחיים שמתנדבים לכהן
בוועדות המצפון, בין השאר משום שהוא אינו רואה
בניתוק המרכיב המצפוני מהקשריו הקונקרטיים תנאי
לקבלת פטור. "עמדתי היא שאם עמדת היסוד שלך

נ' על ועדת הפטור: "אי אפשר להפריד בין התפיסה המצפונית שלי
לעמדות הפוליטיות שלי, אבל לוועדה היה מאוד חשוב לעשות את
ההבחנה. אם תראה ביטוי של סירוב אזרחי, סירוב שיש בו יומרה
לשנות את פני החברה, זו בעיה מבחינתם. גם אם לא השתמשת
במילה 'כיבוש', אלא רק אמרת שהחברה כאן היא שוביניסטית
ואלימה, לא תקבל את הפטור"

היא פציפיסטית, הגיוני מאוד שתסלוד מכל אירוע
של אלימות, ובכלל זה גם הכיבוש. פציפיסט הרי לא
חי על הירח, הוא חווה את המציאות כאן, כולל את
מופעיה האלימים. במציאות שבה חייל שמתבקש לש-
רת בשטחים ולעמוד במחסום, אבל הוא בשום פנים
ואופן לא מוכן להיכנס לעימותים עם אוכלוסייה אז-
רחית, בוודאי שמתקיים מתח בין עולמו וערכיו לבין
חובתו הצבאית. האם זה אומר שהוא איננו סרבן מצ-
פון רק משום שהוא לא ניסח איוו עמדה פציפיסטית
כוללת? זו הבחנה שאני לא מוכן לקבל.

"סרבן מצפון אינו בהכרח פציפיסט. בחוויה שלו,
הוא רואה אנשים סובלים וזה מבחינתו נורא ואיום.
לכן, למרות שהנימוקים פה הם לכאורה פוליטיים, מב-
חינתי אדם כזה זכאי לפטור. הזהות שלנו איננה מת-
ממשת בחדרי חדרים, אלא במרחב הציבורי, ובמרחב
זה זהות נפגעת. השאלה העיקרית היא מה היסוד המ-
ניע העיקרי את הפעולה. בוועדות שבהן אני יושב, 99%
מהאנשים מקבלים את הפטור, משום שהמדיניות שלי,
ובדרך כלל חברי מסכימים עמי, היא שכאשר יש ספק
– אין ספק. נדיר מאוד שניתן לזהות שהמניע לבקשת
הפטור מטעמי מצפון נובע משיקולים אגוצנטריים או

מתוך ניסיון לעבוד על הצבא. בכל מקרה, אני אינני
בוחר כליות ולב. למעשה, היה אפילו מקרה חריג שבו
סירבתי לחתום על החלטה שלא לתת פטור לסרבן מצ-
פון, משום שהיה נראה לי בלתי סביר שהוועדה הצלי-
חה לרדת לחקר נימי נפשו של החייל".

נ' סיפרה שלפני הראיון בפני הוועדה היא התבק-
שה למלא שאלון שעסק, בין השאר, בניסיון התעסקותי
ובתחומי העניין שלה. השאלון נועד, להתרשמותה, לב-
דוק את מידת העקביות שלה כלפי העיקרון המצפוני.
לדבריה, "אם את כותבת שעבדת במסעדה ובמקביל סי-
מנת שאת טבעונית, שואלים אותך: איך זה הסתדר עם
זה שהיית צריכה להגיש בשר?" בודקים אם את נאמנה
לתפיסת העולם שלך. היו גם שאלות ממש מכשילות.
למשל, נשאלתי איך הייתי מגיבה אם הייתי רואה תי-
נוק רץ לכביש – האם הייתי מתערבת ודוחפת אותו
הצדה? או שגם זה מבחינתי סוג של אלימות".

בלי להתייחס למקרה הספציפי, פרופ' שגיא סבור
ש"מדד העקביות" לא אמור לשחק תפקיד בהחלטת
הוועדה אם לתת את הפטור לדבריו, "הצפייה לתפי-
סה טוטאלית ועקבית היא עיוות מוחלט של הפציפי-
זם ושל סרבנות המצפון. סרבן המצפון לא אמור להיות
סרבן בכל העולמות. הוא מסרב כאן ועכשיו, במציאות
הזאת שלא עולה בקנה אחד עם עולמו הפנימי. זה אחד
הדברים היפים בדיאלוג עם סרבני מצפון שעמיתי לווע-
דה לעתים אינם מבינים. הם עשויים לטעון שמי שמור-
פיע מולם מדקלם את מה שהוא קרא באתרים, והנה,
פתאום הוא נקלע לסתירות. ואני אומר, אם הוא סרבן
מצפון זה רק טבעי שהוא ייקלע לסתירות. סרבנות היא
עמדה שצומחת מהבטן, לא מהראש. כשאדם מנמק
אותה הוא אומר 'מצפוני אוסר עלי'. כלומר אני
האובייקט של המצפון, הוא 'כופה' עלי. למה ואיך זה
קורה? זה לא אמור לעניין אותי. בזהות שלנו כבני אדם
יכולות להיות סתירות, קיטועים. כנ"ל לגבי סרבנים,
הם לא אמורים להיות צדיקים או יצורים מושלמים".

סרבנים בדל"ת אמותיהם

בשנים האחרונות שגיא לוקח חלק בעיקר
בוועדות מצפון המיועדות לחיילי מילואים ומנמק
זאת בכך ש"אני מעדיף שלא לשבת בוועדות של
מלש"בים משום שהן מובלות בדרך כלל על ידי
נציג של לשכת הגיוס, שהוא מטבעו אינטרסנט –
עניינו לגייס. בוועדות הפטור לאנשי מילואים הת-
חושה היא שהעיקרון המנחה את האנשים הוא
להבטיח את הזכויות המוקנות לבני אדם במדינה
שטט הערכים בה הוא ליברלי-דמוקרטי".

ככלל, גם כשהדברים אינם מגיעים לכדי התייצבות
בפני ועדת מצפון, נראה כי צה"ל מעדיף פעמים רבות
ל"ספוג" את הסירוב ולא להיקלע לעימותים שעלול
להיות להם אפקט בומרנג. וכך, בעוד שבפעילות של
שנות ה-80 וראשית שנות ה-2000 עמדו חיילי המי-
לואים בחדר החנית של תנועת הסרבנות ונכנסו לכלא
בהמוניהם, היום מתאמת נעשית לרוב באופן פרטני, ול-
כן היא איננה זוכה להד ציבורי. איש-איש מסרב בדל"ת
אמותיו והמערכת מבצעת התאמות, בעיקר בכל האמור
לסרבנות חלקית, המכונה גם סרבנות סלקטיבית, שבה
הסירוב הוא תלוי משימה או גזרה. דוגמאות לא חסר
אסף, קצין בדרגת סרן ביחידה קרבית, מספר: "אחרי
שסיימתי את שירות החובה גויסתי למילואים באופן סדיר.
כשתפסנו קווי שטחים, היו לי לא מעט חיכוכים עם המ-
פקדים שמעלי ביחס להתנהלות שראיתי במחסומים,
ובאופן ספציפי ביחס לאפליה של אזרחים ערבים יש-
ראלים, שהתבקשו לחכות בנתיב נפרד. ברור שהתור
שיועד לערבים ישראלים היה משמעותית יותר ארוך
והבדיקות יותר מדוקדקות. לא הייתי צריך יותר מהגיוס
בריא כדי להבין שזה לא חוקי, וכשפניתי לקצינים

התנגדות אפורה מה קרה לסרבנות

שמעלי הם טענו בהתחלה שזה לא קיים, ובהמשך הסירו שההפרדה נעשית על בסיס מקום מגורים. אחר כך ביקשתי מהם שלא להגיע יותר לאזור המחסום. "בתחילת עופרת יצוקה הפגנתי נגד המלחמה, אבל ברגע שקיבלתי את הצו עליתי על מדים ונכנסתי פנימה לעזה. עשיתי הפרדה בין עמדות הפוליטיות לבין האחריות שיש לי כלפי החיילים שלי. רק אחרי המלחמה, בוימון הבא שבו תפסנו קו נוסף, הבנתי שהפער בין השקפת העולם שלי לבין העובדה שאני לוקח חלק אקטיבי בכיבוש הוא כלתי ניתן לגישור. זה לא התאים לי יותר, ברמה הרגשית. לא כי זה מבאס, או כי זה משה עמם, או כי כבר עשיתי יותר מדי מילואים, אלא נטו בגלל הסיטואציה הפוליטית. כשניגשתי למפקדים שמ עלי והסברתי להם את המצב, לקחתי בחשבון את האפשרות שאשב בכלא, אבל בשיחות איתם זה לא עלה, אפילו לא באופן עקיף או מרומז. באותו יום עזבתי את היחידה ובהמשך זומנתי לוועדת מצפון, למרות שבסופו של דבר לא הופעתי בפניה. היום אני משובץ ביחידה אחרת, שלא מעורבת באופן ישיר בכיבוש".

צה"ל, כאמור, מעולם לא שינה את מדיניותו הרשמית בנוגע לסרבנים פוליטיים או עיגן נוהל חדש

לטיפול בהם. דוד זונשיין, שלאחר שירות מילואים ברצועת עזה היה מיוזמי "מכתב הלוחמים 2002" שעזר לו חתמו כאלף חיילי מילואים, ונכלא בעצמו פעמיים, היה עד להתפתחותה הטבעית של התופעה הזאת עוד מראשיתה. "שנה או שנתיים אחרי שהשתחררתי מהסיבוב השני בכלא, ישבתי עם קצין בדרגת תא"ל, מפקד בכיר מאוד בשטחים, שאמר לי במפורש שאין לו כוונה להתעסק יותר עם מילואימניקים, ולכן כל עוד הוא מפקד לא תהיה לנו בעיה איתו", מספר זונשיין, ממקימי תנועת "אומץ לסרב" (שפעלה עד 2007), "הוא אמר לי אז: 'אני אמנם לא מסכים איתך', אבל אני לוקח בחשבון שאתם כבר אנשים מגורשים, שמקשיכים לכם, שאתם לא פראיירים, ולכן אני לא צריך את הצרות האלה. ובאמת, שלוש שנים אחר כך לא היו מילואימניקים בגורה שלו".

"למיטב ידיעתי בגדה אמנם משרתים היום מילואימניקים אבל רבים מהם מתגוררים גם ככה בהתנחלויות או במובן הזה זה מתאים כי הם מגינים על הבית", מוסיף זונשיין. "מי שאומר היום באופן חדרמטי מעי 'אני לא אשרת בשטחים', זה בדרך כלל נגמר אצלו בלא כלום. בשביל להיכנס לכלא על התבטאות כזו אתה צריך ממש להתאמץ. לתופעה הזאת יש ביטוי כפול: מצד אחד זה משהחל לחץ מהרבה אנשים ומונע עימותים מיותרים עם המערכת, ומצד שני זה די משה

תיק את אקט הסירוב ודוחק אותו מהשיח הציבורי". גלעז, ממובילי מכתב הסרבנים שהפיצו חיילי מילואים ביחידת 8200 בספטמבר שעבר, היה עד מקרוב לאותו "ביטוי כפול". לדבריו, "כשיצאנו עם המכתב גיסי מאוד כעס עלי שהלכתי על מהלך פורמלי למרות שהוא בעצמו, שהיה לוחם בהנדסה קרבית, ביקש לא מזמן שיעבירו אותו תפקיד כי הוא לא מסוגל יותר לשרת בשטחים. כלומר הוא לגמרי הולך עמהם המהות, אבל לא הבין למה צריך לרוץ עם זה לתקשורת. מה שמראה לך שהסרבנות היא לא תופעה שקיימת רק בשמאל הרדיקלי-סהרורי".

לדברי שפירא, "אני מכיר המון מקרים של סרבני מילואים שברגע שאמרו שהם לא מגיעים כי זה בשטחים, מיד נמצאה דרך להעביר אותם למקום אחר. חבר שעשה את זה סיפר לי שקצינת הקישור גילתה לו בסוד שכבר הרבה אנשים מהגדוד שלו צילצלו ואמרו שהם לא מוכנים לשרת בשטחים, ואיכשהו סידרו להם פתרון דרך המג"ד כדי שזה לא ייכנס לסטטיסטיקה או יהפוך לכותרת. יש מאסות מתחת לרדאר".

"יותר מזה", ממשיך שפירא, "אני מכיר טייסים שאחרי שהרגו אנשים חוו חוויה מאוד קשה בעקבות הפשע שהם עשו, ניגשו אחר כך למפקד שלהם, אמרו שהם לא מתכוונים לעשות רעש, ובתמורה הם מבקשים שמעתה והלאה לא יצווחו אותם יותר למשימות חיסול. לכולם זה מתאים: לסרבן האפור, למפקד שלו, למפקד של המפקד שלו וכן הלאה".

ברביבאי סבורה כי התבוננות במקרים כאלה דרך "הפריזמה הסרבנית" תהיה חלקית וחסרה. לדבריה, "צריך לבחון את הדברים ברמה המערכתית ובראש ובראשונה לעשות הבחנה בין שירות סדיר לשירות מילואים. בעוד שבשירות הסדיר הצבא דבק במודל 'צבא העם', בשירות המילואים אנחנו כבר מזמן במודל אחר, כשהמודל הוא של נבחרת מתוגמלת: מעריך קטן יותר, אפקטיבי ומותאם לאופי המשימות".

פרופ' אבי שגיא: "סרבנות היא עמדה שצומחת מהבטן, לא מהראש. כשאדם מנמק אותה הוא אומר 'מצפוני אוסר עלי'. כלומר, אני האובייקט של המצפון, הוא 'כופה' עלי. למה ואיך זה קורה? זה לא אמור לעניין אותי. בזהות שלנו כבני אדם יכולות להיות סתירות, קיטועים. כנ"ל לגבי סרבנים, הם לא אמורים להיות צדיקים או יצורים מושלמים"

סרבני הגיוס של 2003. מימין: חגי מטר, שמרי צמרת, מתן קמינר, נעם בהט ואדם מאור. עונש חריג של שנת מאסר שהתווספה לשנה של מחבוש צילום: איציק בן מלכי

התנגדות אפורה מה קרה לסרבנות

פרט למפגש האינטרסים בין הסרבן למערכת, המ' שמש כר פורה לסרבנות אפורה, יש הסכרים אפשריים נוספים לכך שתופעת הסרבנות נראית היום כתצורה מקרי של יוזמות ספורדיות ואיננה נטועה בתוך תנועה בעלת נוכחות תמידית בשיח: היעדר תקווה נראית לעין לסיום הכיבוש בשטחים; אדישות כללית נוכח התקצרות המרווחים בין ה"סככים"; ואווירת ציד שמאלנים מתמשכת ומסלימה. לדברי פרופ' אלגוזי, "ההסבר לכך פשוט. בכל פעם שישראל הסתבכה במ' לחמה והיה סיכוי לאלטרנטיבה, מספר הסרבנים גדל באופן משמעותי. הסרבנות של שנות ה-70 וה-80 נס' מכה על תקווה בחלקים רחבים בחברה הישראלית שאפשר להיפטר מהכיבוש. התקווה הזאת איננה. היום ישראל כבר לא מנהלת מלחמות 'קלאסיות', אלא מצויה במצב של לוחמה קולוניאלית מתמשכת שגורמת לברוטליזציה של החברה ומחסלת אצל האנ' שים את האמונה בסיכוי לשנות", ממשיך אלגוזי, "אנ' שים מתרגלים בהדרגה לשגרת המבצעים, מקבלים את ההיגיון המחזורי שלה, ולכן פוחתת אצלם התק' וזה שאפשר לצאת ממנה. זו פוליטיקת האינ' ברירה, של 'אין עם מי לדבר', שלאחד ברוק ואריק שרון היתה תרומה מכריעה בהחלטה שלה. סרבנות מצפון בע' לת אופי ציבורי לא יכולה לאמחזק מתוך ייאוש, היא זקוקה למחויבות ולפוטנציאל לעורר את דעת הקהל".

הכבשה השחורה שהתגייסה

ביום חמישי לפני כשלושה שבועות עוד ישבה תאיר בחיק משפחה, בסלון הנעים שבקלות יכול להסב עצמו לגלריה פופולרית של אמנות עכשווית. עמה ישבו אמה, סיביל גולדפינר, מייסדת מותג האופנה היוקרתית קום-איל'פו (ביחד עם קרול גודין), אביה מיכה והאחות האמצעית רומי (24) שדווקא התגייסה לצבא ועל כן מכנה את עצמה בבדיחות "הכ' בשחור השחורה של המשפחה" (האחות הגדולה, אלי' נור, לא התגייסה, אך קיבלה פטור ממניעי פציפיות). רומי, ששירתה בחיל חינוך, מודה בכל זאת עם הצ' עד של תאיר "אמנם הצבא היה בשבילי חוויה מלמ' דת — יצאתי מגבולות תל אביב, מגבולות משפחת קמינר — אבל אם הייתי יכולה להחזיר את הגלגל לאחור לא הייתי מתגייסת שוב", אמרה. "כשאני הג' עתי לחיל חינוך, חשתי שאני עושה את התפקיד הכי נאור בצה"ל. רק בדיעבד הבנתי על בסיס איוה ער' כיס חינכתי: קדושת מלחמה? טוהר הנשק? רוח צה"ל? כשאתה בתוך המערכת אתה לא מסתכל לצדדים". תאיר גיבשה עמדה דומה מבעוד מועד. "הצליחו לשכנע אותנו שהצבא זה ברירת מחדל, שאין קשר בין הגיוס לבין העמדות שלי. יש לי הרבה חברים שמ' סכימים איתי לגמרי, אבל חינוכו אותנו שאין ברירה, שחייבים להתגייס, שזה לא קשור למה שאני חושב. וזאת הרי בבחינה, במציאות שלנו צבא זה הדבר הכי פוליטי שיש. הסירוב הוא מבחינתי פלטפורמה לשי' חות עם אנשים והזדמנות לגרום להם לפקפק". באותו יום חמישי בערב ישבו קמינר והאנשים שמסביבה, ריפרשו בפייסבוק והמתינו לרגע שבו ההצהרה המצולמת שהעלתה "תצא מהפידי של הש' מאלינים". כעבור יומיים, כמה שעות לפני ההתייצבות בבקורם, נראה היה שהם בדרך הנכונה. יומן הבוקר של רשת ב' הקדיש לה איטם נרחב ואפילו ביקור ההזדהות של ח"כ עודה עזרר רעש מקומי כשב"מעריב" פורסם כי פעילי ימין פנו ליועץ המשפטי לממשלה יהודה וינשטיין בדרישה לשלול מעודה את חסינותו ולהעמידו לדין בגין הסתה נגד שירות בצה"ל.

צילום: אילן אסייב

הצבא הקים ועדה פנימית שמטפלת בפניות של סרבנים פציפיסטים. לדברי יונתן שפירא (בתמונה), מיוזמי מכתב הטייסיים, "למערכת זה מאוד מתאים, כי ברגע שאתה אומר את המילים הנכונות אתה משתחרר בלי להיכנס לסטטיסטיקה. לצבא יש אינטרס להשתיק את הסרבנות הפוליטית, להצניע את הסיקור התקשורתי שלה וליצור את הרושם שהיא בירידה"

השבוע גם שודרה ב"מבט" כתבה לקראת הכניסה הצפויה של קמינר לכלא בפעם השנייה — היא נשפ' טה ל-25 ימים נוספים — אבל האמת היא שתקשורת המיינסטרים בישראל לא בדיוק מסתערת על הנושא, וזאת אף על פי שהוא מעורר עניין רב בעולם. בתחנת הטלוויזיה הרוסית RT עסקו בהרחבה בסירוב של קמי' נר ועניינה אפילו הגיע לדין בפירלמנט הבריטי. בעצרת ההזדהות כלשכת הגיוס אירגנו חבריה של קמינר מיצג סמלי ברוח "שלושת הקופים החכ' מים" כשאחד מהם מכסה בידיו את פיו, השני מכסה את עיניו והשלישי מכסה את אוזניו. כל אחד מה"קופים" היה פרודיה על השמאלן הציוני המצוי שבוחר להתגייס בנימוקים כגון "עדיף שזה יהיה אני ולא מישהו אחר" וגם "אם אראה שם דברים שלא נראים לי אני אשבור שתיקה". העקיצה המזדמנת הזאת לשוברים שתיקה איננה מקרית. ההגליה של הארגון הזה למחוזות לא-לגיטימיים, עד כדי דרישה להוציאו מחוץ לחוק, השכיחו שוברים שתיקה, מה' קמתה ועד היום, מביעה עמדה עקבית השוללת סר' בנות. עם זאת, תנועת הסירוב בהחלט צפויה לחטוף ריקושטים מקמפיין השיסוי שמתנהל נגד הארגון בשבועות האחרונים. "כששוברים שתיקה נחשבים רדיקלים ומחוץ לשיח, אז ברור מה התפיסה כלפי אנשים שמראש מסרבים לשרת", מסבירה לוי. "באופן כללי יש מגמה די ברורה של התמיינות השיח.

במוכן הזה, תנועת הסרבנות, כמו כל השמאל, לא נמ' צאת במקום שבו היא נמצאה פעם".

לגופו של עניין אומרת לוי כי "יש כשל בעקביות בקו של שוברים שתיקה. מה הם אומרים בעצם? אני אלכלך את ידי, אעשה דברים שאני חושב שהם רעים, שמוזיקים לחברה שלי, אבל אמשיך לעשות אותם — בשביל החברה שלי. אם אתה חושב שזה רע, למה לה' משיך? לפחות אל תגיד שאתה שובר שתיקה בשביל החברה, תגיד שזה בשביל עצמך. אם כל כך הרבה חיילים באים ואומרים 'אנחנו לא מסוגלים לחיות עם הדברים האלה בשלום', אולי כדאי שמראש לא נעשה אותם?" "הבחירה להגיד שמהשה הוא לא מוסרי אבל לה' משיך לעשות אותו היא בחירה שאני לא מבינה", אומרת גם סהר ורדי, "לעומת זאת, אני חושבת שה' עדויות ששוברים שתיקה אוספים הן סופר-חשובות כדי להראות לאנשים למה צריך לסרב ולהסביר שלהיות חייל טוב במחסום זה פשוט בלתי אפשרי". שפירא: "בכל מקום שאני מגיע לדבר אני מוכיר את שוברים שתיקה ושולח אנשים לאתר שלהם. בעיני זה טוב שהם קיימים. כשאני פוגש אנשים שלא מסוגלים לסרב אני אומר להם, 'אז לפחות תן עדות'. מי שלא יכול לסרב שלפחות יספר על הפשעים שלו, כדי שאנשים כמו תאיר יוכלו לקרוא את העדויות האלה ולהחליט איך לפעול. הרי המסקנה שעולה מהן היא חד-משמעית".

פער הדורות

האם סיביל מספרת כי בשיחת הטלפון הראשונה שהתאפשרה לתאיר מהכלא בתה לא הצליחה לעצור את הדמעות. "אבל בשיחות הבאות היא נשמעה חז' קה יותר ואמרה שהיא מבינה שעוד צפויה לה דרך ארוכה". כעבור ימים אחדים התבקשה קמינר לארוך, והועברה מכלא שש שליד עתלית לכלא ארבע הממוקם בתוך מחנה צריפין, בלי שהוסבר לה מדוע. בשבת לפ' ני כמעט שבועיים, לקראת תום תקופת הכליאה הרא' שונה שלה, הגיעו כ-80 פעילי שמאל להפגין מול שערי הכלא בתביעה לשחררה. בהם היו גם המסעדת והמוזיקאי זאב טנא (שידוע כתומך פומבי ועקבי בס' רבנות משמאל), יונתן שפירא (שהתנדב לשיר את "התקווה" בעצרת) וגם בן הדוד מתן קמינר.

למחרת, בשיחה עם מוסף "הארץ", אמר מתן כי בהשוואה למעשה הסירוב שלו מ-2001, כחלק מאותה חמישייה, הצעד של בת-דודו הוא אמיץ בה' רבה. לדבריו, ההסבר לכך הוא דורי. "אני הייתי חלק מהדור שגדל על תקוות אוסלו. כשהיינו ילדים אמ' ר' לנו שעד שנגיע לגיל 18 לא יהיה צבא. לכן, כשי' פרצה האינתיפאדה השנייה, ואיתה הגיע הדיכוי של חומת מגן, הפער בין האתוס שעליו התחנכו למציאות היה גדול כל כך, שבקרב מעגלים רחבים של בני נוער היתה אי-נחת מהצליחה לתוך מעגל האלימות. זה התבטא גם בשיח הציבורי הכללי שנ' תן גיבוי: אמנם היינו בני נוער, אבל הצטרפו אלינו מילואימניקים רבים ואז בא הגל של מכתב הטייסיים ומכתב הסיירות. הדור של תאיר הוא כבר הדור של 'לשנוא ערבים זה ערכים'. זו הציונות היום. נקודת המוצא שלה הרבה יותר קשה, ולכן המעשה שלה אמיץ ומבודד יותר".

קמינר שואב עידוד מכך שהשבוע, אולי בהשראת תאיר, התייצבה גם טניה גולן מבית שאן כלשכת בגיוס והצהירה על סירובה לשרת בשל התנגדותה לכיבוש. לאחרונה הודיעה גם נערה טרנסג'נדרית מחולון שבכ' וונתה לסרב בקרוב מנימוקים דומים. "יש תסיסה מחור' דשת, אנחנו צריכים לראות מה יתפתח ממנה", הוא אמר. "התחושה היא ששוב הגענו למבוי סתום ובני נר' ער שמבינים את זה מחפשים דרך אחרת. יש תנועת סר' רוב, והיא צומחת מחדש כנגד כל הסיכויים". ■